

UPPSALA
UNIVERSITET

NCK NATIONELLT CENTRUM
FÖR KVINNOFRID

UTDRAG UR NCK-RAPPORT 2010:04 / ISSN 1654-7195

ATT FRÅGA OM VÅLDSUTSATTHET SOM EN DEL AV ANAMNESEN

Mäns utsatthet för våld i nära relationer

– mötet med hälso- och sjukvården

Eleonora Stolt

Mäns utsatthet för våld i nära relationer

– mötet med hälso- och sjukvården

Eleonora Stolt

Genom såväl internationell som nordisk forskning står det klart att grovt och upprepat våld i heterosexuella parrelationer i de flesta fall handlar om mäns våld mot kvinnor.¹ Samtidigt visar undersökningar från bland annat våra nordiska grannländer att även hetero- och homosexuella män utsätts för våld av sina partner och andra familjemedlemmar. När det gäller lindrigare former av våldsutövning, till exempel knuffar, slag, att dra i håret eller att kasta saker, visar forskningen att partnervåld som riktas mot kvinnor och män förekommer i liknande utsträckning.² I nordiska studier rapporteras utsatthet för relationsvåld i samma grad av män som kvinnor. Däremot visar forskningen att det rör sig om olika typer av våld.³ Kvinnor utsätts oftare för upprepat våld som dessutom tenderar att vara grövre.⁴

Ur ett hälso- och rättssäkerhetsperspektiv är det viktigt att uppmärksamma våldsutsatta män. De personer som utsatts för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld riskerar att utveckla ångest, depression och smärttillstånd – besvär som kan komma att bli kroniska. Dessa symtom utgör ett stort folkhälsoproblem som skulle minska om offren på ett tidigt stadium erbjöds stöd och hjälp samt möjlighet att bearbeta de traumatiska upplevelserna. Att rutinmässigt ställa frågan om våld till alla som söker sjukvård innebär en viktig möjlighet att få kontakt med personer som är eller tidigare har blivit utsatta för våld. Män är den grupp i samhället som utsätts för mest fysiskt våld; oftast av en obekant person men även av bekanta och närstående.⁵ Hälso- och sjukvårdens personal måste därför ha kunskap om hur de ska bemöta och hjälpa våldsutsatta män.

Omfattningen av mäns utsatthet för våld i nära relationer

Det finns i dag få svenska omfångsundersökningar som specifikt undersöker mäns utsatthet för våld i nära relationer. De större befolkningsundersökningar som

gjorts har fokuserat på kvinnors utsatthet.⁶ Det innebär att kunskapen om mäns erfarenheter av att utsättas för våld av en partner är begränsad, liksom kunskapen om deras behov av hjälp och stöd.

Forskning visar att svaren beträffande utsatthet för relationsvåld kan skilja sig åt beroende på hur frågorna är formulerade och i vilket sammanhang de ställs. Resultaten skiljer sig om studien i grunden handlar om konfliktlösningar, om våld respektive om brott (det vill säga våldsutövning som enbart definieras som kriminell). Om frågor om våldsutövning ställs inom ramen för en studie om konfliktstrategier blir den uppskattade förekomsten av våld mer omfattande och i dessa studier observeras heller inga större skillnader mellan kvinnor och män. Då enbart brottsliga gärningar undersöks förefaller våld i nära relationer inte vara lika vanligt förekommande och det är också oftare riktat mot kvinnor.⁷ Män kan emellertid underrapportera sin utsatthet för våld i nära relationer på grund av att de har svårt att definiera och reflektera över sina erfarenheter av våld i termer av brott.⁸

En svensk omfångsundersökning från 2009 om mäns våldutsatthet i ett livsloppsperspektiv visar att fler män än kvinnor utsätts för våld, men att det våld som män utsätts för är mindre allvarligt än det våld kvinnor utsätts för och inte orsakar samma långvariga lidande.⁹ Studien, som kommer från Hälsouniversitetet i Linköping, baseras på enkätsvar från 1 800 män, vilka jämförs med en tidigare studie med samma frågor som gjorts på en kvinnlig population. Närmare hälften av männen hade utsatts för fysiska övergrepp i sitt liv och fler än var tionde person hade även upplevt emotionella övergrepp. Knappt tio procent av männen rapporterade att de fortfarande lider av de fysiska övergrepp som de utsatts för och lika stor andel led av de psykiska övergrepp som de upplevt. Bland kvinnorna var motsvarande siffra mellan 15 och 20 procent.¹⁰

Fyra procent av männen uppgav att de hade utsatts för sexuella övergrepp. I merparten av fallen hade övergreppen begåtts då männen var under 18 år och utövats av en person de kände. En mycket liten andel av de sexuella kränkningarna hade utövats av en kvinnlig partner. Det var också mycket sällsynt att männen uppgav att förövaren till de sexuella övergrepp de utsatts för var en kvinna. Däremot svarade en större andel av de utsatta männen att deras kvinnliga partner utsatte dem för psykiska övergrepp. Gemensamt för de båda studierna var att såväl manliga som kvinnliga offer i det flesta fall hade utsatts för fysiska, psykiska och sexuella övergrepp av en manlig förövare.¹¹

En kartläggning gjord av Brottsförebyggande rådet (Brå) år 2009 visar att en av sex personer som utsätts för våld i nära relationer i Sverige är en man.¹² Brå har analyserat de nationella trygghetsundersökningar som myndigheten sammanställt under åren 2006, 2007 och 2008, baserade på 37 800 redovisade svar. De flesta rapporterade händelser av relationsvåld hade utförts av en man mot en kvinna (85 procent) och 14 procent av en kvinna mot en man. Männen utsattes oftare

för trakasserier och mindre ofta för direkt fysiskt våld eller hot om fysiskt våld. Av studien framgick att kvinnor i större utsträckning rapporterade om en grövre form av utsatthet som innefattade misshandel och hot. Kvinnor upplever även rädslan för relationsvåld som ett större hinder. Betydligt fler kvinnor än män har någon gång avstått från en aktivitet på grund av rädsla för brott.¹³ Däremot framhålls att det kan vara svårt att utifrån studien göra direkta jämförelser mellan de omständigheter kring relationsvåld som män respektive kvinnor drabbas av.¹⁴

Ytterligare en svensk omfångsundersökning om ungdomars utsatthet för våld pekar också på att det finns stora skillnader mellan unga kvinnor och unga män. Undersökningen som är baserad på över 3 000 enkäter som besvarats av gymnasieelever och ungdomar som sökt sig till ungdomsmottagningar visade att de unga kvinnorna signifikant oftare än männen varit utsatta för psykiskt och sexuellt våld medan männen betydligt oftare utsattes för fysiskt våld. De unga männen uppgav oftare att de utsatts för psykiskt eller fysiskt våld av en skolkamrat/kompis eller en okänd gärningsman medan kvinnorna i större utsträckning uppgav att det var någon förälder, partner eller ex-partner som utsatt dem.¹⁵

Nordiska studier

Norska omfångsstudier om våld i parförhållanden visar att en stor andel av männen och kvinnorna uppger att de blivit utsatta för partnervåld det senaste året men att ytterst få (två till tre procent) har utsatts för grovt och upprepat våld. Betydligt fler män än kvinnor blir också utsatta för våld av en obekant person, medan kvinnor i större omfattning än män blir utsatta av en partner eller en tidigare partner. Verbala angrepp och kränkningar från en partner är något som relativt många vuxna upplever under loppet av ett halvår, medan färre utsätts för fysiska angrepp.¹⁶

I en norsk nationell omfångsundersökning om våld i parförhållanden från 2005, baserad på svar från 4 816 manliga och kvinnliga respondenter i åldrarna 20–55 år, konstaterades att nästan hälften av männen har utsatts för hot eller våld någon gång efter sin 15-årsdag. Studien visar även att de personer som utsatts för våld av en annan person än sin partner också löper större risk för att utsättas för partnervåld.¹⁷ Av de respondenter som levde i ett parförhållande hade mer än var tjugonde man och kvinna utsatts för en eller flera våldsformer under de senaste tolv månaderna, varav 2,6 procent av männen och 9,2 procent av kvinnorna utsatts för mycket allvarligt fysiskt våld av partnern. Yngre personer uppvisar generellt en högre utsatthet än äldre personer i undersökningen.¹⁸ Många av dem som utsatts för våld uppger att de inte förmått skydda sig mot våldet och var tionde våldsutsatt man rapporterar om mycket allvarliga fysiska skador som en direkt konsekvens av våldsutövningen.¹⁹

Ett annat exempel är en dansk undersökning från 2008 om mäns generella våldsutsatthet. Där konstateras att knappt tio procent av de tillfrågade männen våldsanmälningar gällde en tidigare eller nuvarande partner. Studien, som sammanställer olika datakällor och analyser av kriminalregistret, visar att i 69 procent av de händelser som definierades som partnervåld var våldsutövaren en man och i 31 procent en kvinna.²⁰ I denna kategori ingår dock våld som utövats av "en närstående", vilket kan innebära att förövaren även är en familjemedlem eller släkting. De män som har uppgivit att de var homo- och bisexuella löpte statistiskt sett en större risk än heterosexuella män för att utsättas för våld av en partner. Statistiken över polisanmält våld som utövats av en person som den utsatta haft en samborelation med visar att partnervåld var tio gånger så vanligt bland kvinnor som bland män. Studien visade också att det partnervåld som män polisanmäler är mer frekvent och allvarligt än andra typer av våld som män anmäler. Denna bild stämmer också överens med svenska undersökningar, som visar att relationen till gärningspersonen och graden av våld har betydelse för huruvida brottet polisanmäls eller inte. Dessa två faktorer samspelar med varandra på så sätt att ju grövre våldet är i en nära relation desto högre är sannolikheten att en anmälan görs.²¹

Även internationell forskning har visat att våld mot män i nära relationer är ett problem som förtjänar att uppmärksammas. I en retrospektiv kohortstudie, genomförd i USA under perioden 2003–2005, fann man att 4,6 procent av männen hade utsatts för våld av en partner under de senaste 12 månaderna. När tidsperioden utökades till de senaste fem åren var antalet utsatta män 10,4 procent. Under ett livsloppsperspektiv uppgav 28,8 procent av de tillfrågade männen att de utsatts för denna typ av våld. Partnervåld definierades i undersökningen som fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt hot om våld utövat av en partner i syfte att skada eller traumatisera den som utsatts för våldet.²²

Våldets former och uttryck

Det är vanligare att män som utsatts för våld i nära relationer uppger att de utsatts för psykiskt våld än fysiskt våld. Det kan ta sig uttryck som verbala angrepp (förlöjligande och mobbning), isolering (social eller ekonomisk), svart-sjuka, hot om fysiskt våld eller tortyrliknande övergrepp, hot om skilsmässa och förstörelse av personlig egendom.²³ Det är också vanligt att hot uppkommer i samband med skilsmässa. Det kan till exempel handla om att hota att neka partnern umgängesrätt i en vårdnadstvist och att sabotera samvaron med barnen genom att baktala den våldsutsatta föräldern.

Sexuellt våld i nära relationer kan ta sig uttryck som kränkande sexuella handlingar, våldtäktsförsök och våldtäkt, eller som ofrivilligt sex. En norsk omfångsundersökning visade att två procent av de tillfrågade männen hade erfarit minst

en sexuell kränkning efter att de fyllt 16 år.²⁴ Majoriteten av offren har utsatts av en bekant eller närstående och i nästan samtliga fall är förövaren en man. Män drabbas även av sexuella övergrepp som barn vilket ofta får långtgående och allvarliga konsekvenser och kan ge en förhöjd risk att utsättas för annan våldsbrottslighet i vuxen ålder.²⁵ Män utsätts också för sexuella kränkningar av familjemedlemmar, släkt eller vänner och i andra sammanhang såsom i fängelser och andra institutioner. Även kyrkan och militären är potentiella arenor för övergrepp mot män. Sexuellt våld mot män är också vanligt förekommande i krig.²⁶

Män som utsätts för sexuella övergrepp upplever ofta en ordlöshet som innebär att de har svårt att förstå, definiera och benämna utsattheten i termer av våld och kränkningar.²⁷ Manliga våldtäktsoffer tenderar även att söka sjukvård och/eller anmäla brottet till polisen endast om de fysiska skadorna efter övergreppet varit påtagliga eller grava.²⁸ Bilden av män som ständigt sexuellt intresserade och virila bidrar också till myter om våldtäkt som försvårar den mentala läkningsprocessen för de män som utsätts. Det är därför angeläget att sjukvårdspersonalen bidrar till att motverka dessa mytbildningar och ger alla personer som söker sjukvård efter ett sexuellt övergrepp ett likvärdigt och adekvat bemötande.²⁹

Medicinska och sociala konsekvenser

De omedelbara konsekvenserna av våldsutövningen handlar i huvudsak om fysiska skador som kräver akut behandling och uppföljning.³⁰ De fysiska skadorna kan vara omfattande och leder ofta till långvariga efterverkningar som kräver många återbesök och behandling över tid. Våldet kan också få mer långtgående konsekvenser än direkt akuta skador. Det handlar om psykisk ohälsa, rädsla, nervositet, ångest och sömnsvårigheter, PTSD-syndrom, depressioner, nedstämdhet, panikångest, dödsångest, självmordsförsök samt överhängande oro och rädsla för att utsättas för nya våldshändelser.³¹

Män som utsätts för allvarligt våld i nära relationer utvecklar ofta en social fobi, upplever en isolering, minskat socialt nätverk och en rädsla för att vistas i det egna hemmet. Den rädsla männen upplever är tydligt kopplad till att utsättas för nya våldshändelser, och partnerns hot om våld bidrar därför till att förstärka känslan av utsatthet och oro. Våldet påverkar deras vardag på ett genomgripande sätt och försämrar kraftigt livskvaliteten. Det kan till exempel handla om att tvingas lämna sin hemort för att flytta till en annan del av landet för att känna sig trygg, svårigheter att sköta sitt arbete samt långvariga medicinska uppföljningar som innebär omfattande fysisk och psykisk smärta och som tar mycket tid i anspråk.³²

Många män anmäler inte våldet

Tabu och rädsla för att inte bli trodd gör att många våldsutsatta män inte anmäler det våld de utsatts för. Män som blivit utsatta för våld i nära relationer har betydligt lägre förtroende för rättsväsendet, både jämfört med kvinnor med samma erfarenheter och med män som blivit utsatta för annan typ av våld.³³ Våldsutsatta män känner sig också oftare sämre bemötta av polis än vad kvinnor gör.³⁴

Offerbegreppet har för många negativa konnotationer och ses som motsats till att vara stark och kunna försvara sig. Särskilt tabubelagt är det att som man utsätts för våld av en kvinnlig partner.³⁵ Detta leder till att många män försöker lösa sin situation på egen hand utan att söka hjälp utifrån. Normativa föreställningar om män och maskulinitet gör det således komplicerat för män att ta steget att fråga om hjälp och stöd, vilket innebär att det kan vara svårt att upptäcka män som utsatts för våld av en partner eller familjemedlem. Även andra faktorer som ekonomiskt beroende eller rädsla för att förlora ett socialt nätverk som paret har gemensamt kan ha betydelse för oviljan att söka hjälp, anmäla brottet och/eller att lämna en våldsam relation. Många män som har barn tillsammans med den partner som utsätter dem för våld upplever också en överhängande rädsla för att förlora vårdnaden vid en eventuell vårdnadstvist.³⁶

Mäns behov av hjälp och stöd

Personal vid de hjälpinstanser som möter våldsutsatta män framhåller att männen framför allt har behov av att få bekräftelse på att deras utsatthet är reell, och att de behöver stöd för att få detta bekräftat. Behov av att få våldet att upphöra samt att få berätta om sin våldsutsatthet är också vanliga skäl till att man söker en samtalskontakt.³⁷ I en norsk kartläggning från 2010 konstateras att det inte främst är traumabearbetning (det vill säga hur våldet påverkar den utsatta) som männen efterfrågar utan i första hand att få hjälp att hantera den aktuella situationen och ta sig ur våldsamma förhållanden, till exempel att få hjälp att hitta ett nytt boende och stöd vid en polisanmälan. Samtidigt påpekas att människans uppfattningar om hur omfattande behovet av stöd och hjälp är inte stämmer överens med det faktiska behovet. Därför är det viktigt att vårdpersonal och olika hjälpinstanser förmedlar kontakter till verksamheter som kan erbjuda mer omfattande stöd och samtalsterapi.

Den hjälp männen efterfrågar kan påverkas av deras föreställningar om vilken typ av hjälp som män "bör" få och vilken hjälp män förmodas efterfråga. Studier av våldsutsatta män visar att våldet starkt kan påverka både psykiska och sociala reaktioner. Även om männen i liten grad efterfrågar att få hjälp med att bearbeta dessa bör man ha i åtanke att vissa män kan uppleva det som mer stigmatiserande och konfliktfyllt att be att få psykisk behandling än att få fysiska skador behandlade.

Män som utsatts för våld av en partner i Sverige hänvisas till såväl professionellt som frivilligt stöd, vilket exempelvis ges vid landets mansjourer och krismotagningar för män samt vid de lokala brottsofferjourerna. Dessa organisationer har mångårig erfarenhet av både våldsutövande och våldsutsatta män liksom god kunskap om våldsproblematik och traumabearbetning.³⁸ Däremot saknas det i dag skyddade boenden för män som utsatts för våld av en partner. Socialtjänsten kan emellertid hjälpa till att hitta ett tillfälligt boende för män och eventuella barn om det finns ett skyddsbehov. De kan också hjälpa till att göra en ansökan till skattemyndigheten om skyddad identitet eller skyddade personuppgifter.

Att ställa frågan om våld till män

De flesta personer som utsätts för våld av en närstående anmäler inte händelsen till polisen och söker sig endast till sjukvården om skadorna är akuta. Vissa söker sjukvård för andra symtom som kan vara kopplade till utsatthet för våld, även om patienten inte själv tar upp sin våldsutsatthet. Sjukvården har ofta goda möjligheter att erbjuda stöd, hjälp och information men det förutsätter att vårdpersonalen uttryckligen frågar om patienten varit utsatt för våld. Om patienten berättar om utsatthet för våld eller sexuella övergrepp måste vårdgivare ha kunskap om hur de ska agera. Det innebär att ge patienten korrekt information, erbjuda relevanta insatser, genomföra en riskbedömning och förmedla kontakt med rättsväsendet, socialtjänsten och andra relevanta aktörer, såsom brottsofferjourer och kris- och traumamottagningar som har specifik kompetens för att bemöta våldsutsatta män.

När man ställer frågan om våldsutsatthet till män måste man tänka på att en del manliga patienter kan uppleva ett extra hinder kring att berätta om sina erfarenheter. Män kan ha svårt att identifiera sig som brottsoffer samt uppleva att det är skamfyllt och stigmatiserande att som man utsätts för våld av en kvinnlig partner. Homosexuella män kan också uppleva en dubbel utsatthet när de söker hjälp hos hälso- och sjukvården i och med att de förutom att berätta om sin våldsutsatthet även måste berätta om sin sexuella läggning.

Det är viktigt att våldsutsatta män får hjälp att formulera sina erfarenheter av våld och att de tas på stort allvar. Bemötandet från sjukvårdspersonalen måste grunda sig på fakta och kunskap och inte på stereotypa föreställningar om hur män förväntas uppträda. En negativ respons från sjukhuspersonalen kan leda till att den våldsutsatte mannen inte berättar om sina erfarenheter och att minnena av våldet och upplevelsen av kränkningar förblir obearbetade. Män kan ha lika svårt som kvinnor att hantera en dominant partner och kroppsstorlek eller fysisk styrka har inte betydelse för vem i relationen som utsätts eller utsätter den andra för våld. Utgångspunkten bör därför vara att alla patienter kan vara potentiella offer för våld i nära relationer och att hälso- sjukvården har en viktig funktion när det gäller att förmedla stöd och krishantering.

- ¹ Dobash R P & Dobash R E (2004). Women's violence to men in intimate relationships. Working on a Puzzle. *British Journal of Criminology*. 44: 3, s. 324–249.
- ² Haaland T, Clausen S-E et al. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
 Pape H (2003). Vold og krenkeler i unge menneskers parforhold. *Medisin og vitenskap*, 15: 123, s. 2016–20.
 Helweg-Larsen K & Frederiksen M L (2008). *Vold mod mænd i Danmark. Omfang og karakter – 2008*. Köpenhamn: Statens institutt for folkesundhet, Syddansk universitet og Minister for ligestilling.
 Nieminen J, Heloma A & Pihlajamäki H (2008). Myös nuoret miehet joutuvat parisuhdeväkivallan uhreiksi. *Lyhyellä koulutuksella 55 voitiin vaikuttaa varusmiesten asenteisiin Suomen Lääkärilehti* 3/2008 vsk 63.
- ³ Hradilova Selin K (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer – Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2009:12.
- ⁴ Johnson M P (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*. 57: May, s. 283–294.
 Pape H & Stefansen K (2004). *Den skjulte volden? En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport: Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. 142, s 8.
 Haaland T, Clausen S-E et al. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
 Hradilova Selin K (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer – Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2009:12.
- ⁵ Brottsförebyggande rådet (2009). *Kriminalstatistik 2008*. Rapport 2009:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
 Ekström L (2008). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- ⁶ Lundgren E, Heimer G, Westerstrand J & Kalliokoski A-M (2001). *Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten.
- ⁷ Gill P & Remahl C (2005). Kvinnor är lika våldsbenägna som män i parförhållanden. DN Debatt 2005-01-27. *Dagens Nyheter*.
- ⁸ Davies M (2002). Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services. *Aggression and Violent Behavior*. 7, s. 203–214.
- ⁹ Swahnberg K, Hearn J, Davidsson J & Wijma B (2010). Men's experiences of emotional, physical and sexual violence and abuse, and abuse in health care: A cross-sectional study of a Swedish random male population sample. In manuscript.
- ¹⁰ Ibid.
- ¹¹ Ibid.
- ¹² Hradilova Selin K (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer – Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2009:12.
- ¹³ Ibid. s. 32.
- ¹⁴ Ibid. 24.
- ¹⁵ Danielsson I, Blom H, Nilses C, Högberg U & Heimer G (2010). Tydliga könsskillnader i ungdomars utsatthet för våld. *Läkartidningen* 18, s. 1230–4.
- ¹⁶ Pape H & Stefansen K (2004). *Den skjulte volden?: En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport: Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. 142, s 8.
 Haaland T, Clausen S-E et al. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- ¹⁷ Haaland T, Clausen S-E et al. (2005). *Vold i parforhold – ulike perspektiver: resultater fra den første landsdekkende undersøkelsen i Norge*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- ¹⁸ Ibid. s. 86–87.
- ¹⁹ Ibid. s. 108.
- ²⁰ Helweg-Larsen K & Frederiksen M L (2008). *Vold mod mænd i Danmark. Omfang og karakter – 2008*. Köpenhamn: Statens institutt for folkesundhet, Syddansk universitet og Minister for ligestilling.
- ²¹ Hradilova Selin K (2008). *Våldtäkt mot personer 15 år och äldre: utvecklingen under åren 1995–2006*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2008:13.
- ²² Reid R J, Bonomi A E, Rivara F P, Anderson M L, Fishman P A, Carell D S & Thompson R S (2008). Intimate Partner Violence Among Men, Prevalence, Chronicity, and Health Effects. *The American Journal of Preventive Medicine*. 34: 6, s. 478–485.
- ²³ Follingstad DR, Wright S, Lloyd S & Sebastian J A (1991). Sex differences in motivations and effects in dating violence. *Fam Relat*. 40, s. 51–57.
- ²⁴ Stefansen K & Smette I (2006). Det var ikke en voldtekt, mer et overgrep.... *Tidsskrift for Samfunnsforskning* 1/2006.
- ²⁵ Andersen T H (2008). Speaking About the Unspeakable: Sexually Abused Men Striving Toward Language. *American Journal of Men's Health*, 2008: 2, s. 25–36.
 Pape H & Stefansen K (2004). *Den skjulte volden?: En undersøkelse av Oslobefolkningens utsatthet for trusler, vold og seksuelle overgrep*. Rapport: Publikasjonsserie fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress 1/2004. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. 142, s 8.
- ²⁶ Abdullah-Khan N (2008). *Male rape. The emergence of a social and legal issue*. New York: Palgrave Macmillan.

- ²⁷ Knutagård H (2009). "men du har ju blivit våldtagen" – om våldtagna mäns ordlöshet. Malmö: SRHR, Socialmedicinska enheten, Universitetssjukhuset MAS.
- Davies M (2002). Male sexual assault victims: a selective review of the literature and implications for support services. *Aggression and Violent Behavior*. 7, s. 203–214.
- Today J L, Linville D, Bustin A, Wheeler J & Gau J (2009). Sexual Assault Support Services and Community Systems: Understanding Critical Issues and Needs in the LGBTQ Community. *Violence Against Women*. 15: 8, s. 952–976.
- ²⁸ Mezey G C & King M B (1989). The effects of sexual assault on men: A survey of 22 victims. *Psychological Medicine*. 19, s. 205–209.
- ²⁹ Nationellt centrum för kvinnofrid. (2008) *Handbok: Nationellt handlingsprogram för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp*. Uppsala: Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Uppsala universitet.
- ³⁰ Exempel på vanliga skador är utslagna tänder (vanligtvis i överkäken), blåmärken, rivsår, näsblod, brutet kind- och näsben, brustna artärer, omfattande blodförlust och medvetslöshet, skadade lungor, snitt över ögonen eller pannan, skador på insidan av munnen, hjärnskakning samt akuta smärtor i korsryggen.
- ³¹ Sogn H & Hjemdal OK (2010). *Vold mot menn i nære relasjoner. Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).
- ³² Ibid.
- ³³ Hradilova Selin K (2009). *Våld mot kvinnor och män i nära relationer – Våldets karaktär och offrens erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Rapport 2009:12.
- ³⁴ Ibid.
- ³⁵ Isdal P (1997). Når menn skal mestre overgrepserfaringer. Eksempler fra behandlingssentre for menn med voldsproblemer. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. 34, s. 106–109.
- ³⁶ Sogn H & Hjemdal OK (2010). *Vold mot menn i nære relasjoner. Kunnskapsgjennomgang og rapport fra et pilotprosjekt*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).
- ³⁷ Ibid.
- ³⁸ Eriksson M, Biller H & Balkmar D (2006). *Mäns våldsutövande – barns opplevelser. En kartläggning av intervensjoner, kunnskap og utveklingsbehov*. Stockholm: Näringsdepartementet.

